

พระนลคำหลวงและพระนลคำฉันท์: อิทธิพลของรูปแบบที่มีต่อความประทับใจ ในเนื้อหาของเรื่อง

บุษบัน ฤทธิกิตติ*

เมื่อพิจารณาวรรณกรรมร้อยกรองของไทยที่มีมาแต่อดีต จะพบว่ามิมีจำนวนไม่น้อยที่เป็นเรื่องซึ่งมีเนื้อหาเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันที่รูปแบบของร้อยกรองที่นำเสนอ อาทิ เรื่องอนิรุทธคำฉันท์ กับ บทละครเรื่องอนิรุทธ ไคลงพาสีสอนน้อง กับ ฉันท์พาสีสอนน้อง บทเห่เรื่องกาگی กับ กากีคำกลอน (เดิมเรียก บทมโหรีเรื่องกาگی) พระนลคำหลวง กับ พระนลคำฉันท์ เป็นต้น อาจเรียกวรรณกรรมเหล่านี้ได้ว่า วรรณกรรมที่มีเนื้อเดียวหลายทำนอง

จากตัวอย่างวรรณกรรมร้อยกรองที่กล่าวมานั้น แสดงให้เห็นว่ากวีไทยมีความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานที่มีเนื้อหาเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันให้เกิดความหลากหลายแตกต่างกันไปโดยใช้รูปแบบเป็นตัวแปรสำคัญ และผู้เลหวรรณกรรมชาวไทยก็สามารถรับวรรณกรรมดังกล่าวได้ แม้วรรณกรรมร้อยกรองหลายๆ เรื่องจะมีเนื้อหาเดิมๆ ที่ซ้ำกัน แต่ถ้ามีรูปแบบการนำเสนอที่หลากหลายแตกต่างกันแล้ว ผู้อ่านก็ไม่รู้สึกเบื่อหน่ายแต่ประการใด เหตุผลที่สนับสนุนความคิดเห็นดังกล่าวก็คือ หากการสร้างสรรคัวรรณกรรมที่มีเนื้อเดียวหลายทำนองไม่เข้ากับรสนิยมของผู้เลหวรรณกรรมแล้ว กวีก็คงหลีกเลี่ยงการสร้างผลงานด้วยวิธีนี้ และคงไม่มีวรรณกรรมร้อยกรองลักษณะนี้ปรากฏอย่างต่อเนื่องเรื่อยมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจวบจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

* นักศึกษาชั้นปีที่ ๓ ภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อย่างไรก็ตามไม่ว่าผู้เสพวรรณกรรมจะเกิดความรู้สึกประทับใจในเนื้อหาของเรื่องแต่ละเรื่องเหมือนกันหรือเท่าๆ กัน ตราบใดที่มีความแตกต่างด้านรูปแบบเป็นตัวแปรสำคัญแล้ว ผลสัมฤทธิ์ทางการสื่อสารของวรรณกรรมแต่ละเรื่องก็ย่อมแตกต่างกันออกไป ดังนั้นประเด็นที่ว่ารูปแบบมีอิทธิพลต่อความประทับใจในเนื้อหาของเรื่องอย่างไร จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจศึกษาอย่างยิ่ง และในที่นี้ก็ได้นำเรื่อง พระนลคำหลวง กับ พระนลคำฉันท์ มาศึกษาเปรียบเทียบกันในประเด็นดังกล่าว เพื่อแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของรูปแบบที่มีต่อความประทับใจในเนื้อหาของเรื่อง

ทั้งเรื่อง พระนลคำหลวง และ พระนลคำฉันท์ ล้วนมีที่มาของเนื้อหาจากแหล่งเดียวกันนั่นคือ นโลปākhyānam (Nalopakhyanam, story of Nāla) ใน มหาภารตะ (Mahabharata) แต่ทั้งสองเรื่องต่างก็ไม่ได้ถอดมาจากภาษาสันสกฤตโดยตรง หากแต่อาศัยฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ เซอร์โมเนียร์ โมเนียร์-วิลเลียมส์ (Monier Monier-Williams, Sir) ในการถอดความอีกทอดหนึ่ง เมื่อศึกษาวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้แล้ว จะเห็นว่าเนื้อหาของเรื่องเป็นเนื้อหาเดียวกัน อาจมีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปบ้าง เช่น วรรคที่ ๑๖ ในพระนลคำหลวง กล่าวว่าพระมารดาของท้าวเจตีเป็นนางของนางทมยันตี แต่ในพระนลคำฉันท์ กล่าวว่า เป็นบ้า เป็นต้น อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทำให้ทั้งสองเรื่องแตกต่างกันอย่างชัดเจนก็คือ รูปแบบ กล่าวคือ พระนลคำหลวงมีรูปแบบเป็นคำหลวง ขณะที่พระนลคำฉันท์มีรูปแบบเป็นคำฉันท์

เรื่อง พระนลคำหลวง เป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ พระองค์ทรงเลือกรูปแบบการแต่งเป็นคำหลวงซึ่งประกอบด้วยคำประพันธ์หลายๆ ประเภท ในพระนลคำหลวงมีคำประพันธ์ครบถ้วนทุกประเภท อันได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ ร่าย รวมทั้งกลอน โดยคำประพันธ์ที่ใช้เป็นส่วนใหญ่ คือ โคลงและร่าย ส่วนพระนลคำฉันท์ ซึ่งเป็นผลงานพระนิพนธ์ของพระราชนัดดาเธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นรูปแบบคำฉันท์ที่ประกอบด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันท์และกาพย์ โดยใช้ฉันท์เป็นหลักแล้วแทรกด้วยกาพย์ในบางวรรค มีเพียงไม่กี่วรรคที่แต่งด้วยกาพย์ล้วนๆ

การที่วรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีเนื้อหาเดียวกันแต่ต่างกันที่รูปแบบของคำประพันธ์นั้นก็ทำให้เกิดความประทับใจในเนื้อหาแตกต่างกันไป เมื่อจะกล่าวว่ารูปแบบมีอิทธิพลต่อความประทับใจได้อย่างไร ก็ต้องพิจารณาถึงคำประพันธ์แต่ละประเภทซึ่งเป็นส่วนประกอบที่ทำให้เกิดเป็นรูปแบบขึ้นมา โดยพิจารณาว่าผู้แต่งเลือกใช้รูปแบบของ

ร้อยกรองได้เหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาหรือไม่อย่างไร และสามารถทำให้เนื้อหาในตอนนั้นๆ สร้างความสะเทือนอารมณ์ต่างๆ แก่ผู้เสพวรรณกรรมได้มากน้อยเพียงใด

ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่ารูปแบบเป็นตัวแปรสำคัญของความประทับใจในเนื้อหาของเรื่อง ดังนั้นการที่จะได้เห็นอย่างกระจ่างชัดว่าตัวแปรสำคัญดังกล่าวมีอิทธิพลอย่างไรบ้าง จึงต้องศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวรรณกรรมสองเรื่อง โดยยกตัวอย่างจากสรรคต่างๆ ที่น่าสนใจของทั้งพระนลคำหลวง และ พระนลคำฉันท์ ที่มีเนื้อหาเดียวกัน แต่ต่างกันที่รูปแบบของคำประพันธ์ เพื่อให้เห็นว่ารูปแบบของแต่ละเรื่องก่อให้เกิดความประทับใจในเนื้อหาได้อย่างไร

ตัวอย่างจากสรรคต่างๆ ที่น่าสนใจของทั้งพระนลคำหลวง และ พระนลคำฉันท์ ที่มีเนื้อหาเดียวกัน แต่ต่างกันที่รูปแบบของคำประพันธ์ มีดังต่อไปนี้

สรรคที่ ๒

๑...ดูท่าทีนารีรัตน์ เห็นถนัดเหมือนไข่มุก ผิวพัคตร์เคยนวลลอลอง
ก็หม่นหมองซิดโหม...

(พระนลคำหลวง, น. ๑๕)

๑ พักตร์พริ้มพะพริ้มเพรา พิคเศร้ายบเบิกบาน
ขุนขันกมลมาลย์ มลหมางระคายระคาย

(พระนลคำฉันท์, น. ๑๑)

เนื้อหาในช่วงนี้ของสรรคดังกล่าวเป็นตอนที่นางทมยันตีตกอยู่ในภวังค์แห่งความรัก มีจิตประวัติถึงพระนลด้วยความหมองเศร้าอยู่ทุกเช้าค่ำ เรียกได้ว่าไม่เป็นอันกินอันนอน ผิวพรรณที่เคยผุดผ่องเปล่งปลั่งสดใส ก็กลับกลายเป็นหม่นหมองซิดเขียวไป ในพระนลคำหลวงเป็นคำประพันธ์ประเภทร่ายซึ่งมีลักษณะสัมผัสต่อเนื่องไปเรื่อยๆ ทำให้เนื้อเรื่องช่วงนี้เป็นแบบการเล่าเรื่องไปเรื่อยๆ และมีทำนองคล้ายตามไปกับการใช้สัมผัสของร่าย การเลือกใช้คำก็เป็นคำที่เข้าใจง่าย แม้ว่ามีคำบาลีสันสกฤตปะปนอยู่บ้าง แต่ก็ เป็นคำที่คนส่วนใหญ่คุ้นเคยกันดีอย่าง นารีรัตน์ พักตร์

นอกจากนี้การเลือกคำมาใช้ในแต่ละวรรค อย่างการนำคำที่มีเสียงพยัญชนะเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันมาซ้อนกัน ได้แก่ ท่าที นารีรัตน์ ผิวพัคตร์ หม่นหมอง และ ซิดโหม นับว่าช่วยให้เกิดความไพเราะในระดับหนึ่งเท่านั้น เนื่องจากการสัมผัสพยัญชนะเพียงสองคำแบบคำคู่ การใช้ซ้ำในช่วงนี้จึงถือว่าผู้อ่านสามารถอ่านแล้วเข้าใจความเป็นไปของเรื่องราวตัวละครเอกฝ่ายหญิงกำลังอยู่ในสภาพใด แต่ก็อาจไม่สร้าง

อารมณ์สะท้อนใจได้มากนัก เพราะมิได้เน้นการพรรณนาสภาวะอารมณ์เศร้าหมองของนาง

ขณะที่ในพระนลคำฉันท์เป็นคำประพันธ์ประเภทฉันท์ซึ่งแต่งด้วยอินทรวงศ์ฉันท์ ๑๒ ฉันท์ที่มีลักษณะบังคับในการเลือกคำมาใช้ คือจะต้องให้ได้เสียงหนักเบาตามคณะของฉันท์ หรือก็คือคำครุซึ่งมีเสียงหนักและคำลหุซึ่งมีเสียงเบา การใช้คำที่มีจังหวะเสียงไม่เท่ากันนี้จะช่วยสร้างจังหวะและอารมณ์ให้แก่เนื้อเรื่อง อีกทั้งการแต่งฉันท์ก็เกื้ออำนวยที่จะให้กวีได้แสดงฝีมือในการเล่นคำได้มากขึ้นอีกด้วย

จากตัวอย่างที่ยกมานี้ จะเห็นได้ว่ากวีรู้จักสรรคำที่มีเสียงพยัญชนะเดียวกันให้มาอยู่ใกล้กันได้มาก อย่างในวรรคแรกมีคำว่า พักตร์ พิม พะพริ้ม เพรา พิต ซึ่งมีเสียงพยัญชนะ พ ล้วน ถือเป็นการเล่นสัมผัสในชนิดสัมผัสพยัญชนะที่มีสัมผัสชิดกันถึง ๕ คำ อันมีชื่อตามที่กวีโบราณเรียกไว้ว่า คำเทียบรถ (วราภรณ์ บำรุงกุล, ๒๕๓๗, น. ๒๖) ส่วนวรรคต่อมามี ปเบิก กับ ปบาน ซึ่งเป็นการเล่นเสียงหนักเบาแบบที่เรียกว่า สังขะ (วราภรณ์ บำรุงกุล, ๒๕๓๗, น. ๒๗) คือใช้เสียงลหุ (ป) ของอักษรเดียวกัน (พยัญชนะ บ) อยู่ข้างหน้าคำสองคำชิดกัน (เบิก กับ บาน) ในวรรคที่สามมีคำว่า ชุ่น กับ ชัน ซึ่งเป็นการเล่นสัมผัสพยัญชนะ ช ชิดกันสองคำที่เรียกว่าคำคู่ เช่นเดียวกับคำว่า มล กับ มลย์ ซึ่งเล่นสัมผัสพยัญชนะ ม และวรรคที่สี่ก็เล่นสัมผัสพยัญชนะ ม อีกคือคำว่า มล กับหมาง ส่วนระคาง กับ ระคาย เป็นการเล่นเสียงหนักเบาแบบสังขะดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากนี้ก็ยังเล่นเสียงพยัญชนะของคำที่อยู่ต่างวรรคกันคือ คำว่า เพรา ในวรรคแรก กับคำว่า พิต ในวรรคที่สอง และคำว่า มลย์ ในวรรคที่สาม กับคำว่า มล ในวรรคสุดท้าย การใช้พยัญชนะต้นของคำสุดท้ายในวรรคหน้าตัวเดียวกับพยัญชนะต้นของคำแรกในวรรคต่อไปแบบนี้ กวีโบราณได้เรียกชื่อไว้ว่า นิสัย หรือนิสสัย (วราภรณ์ บำรุงกุล, ๒๕๓๗, น. ๒๘) การเล่นเสียงวิธีเหล่านี้ล้วนช่วยให้มีเสียงเสนาะไพเราะยิ่งขึ้น และยังสื่ออารมณ์ของนางทมยันตีที่กำลังเศร้าสร้อยได้อย่างต่อเนื่องลื่นไหล ผู้อ่านก็จะมีอารมณ์เศร้าสร้อยคล้อยตามไปด้วย

เมื่อพิจารณาคำต่าง ๆ ที่อยู่ในฉันท์ในด้านความหมาย จะพบว่าเป็นคำที่เหมาะสมสอดคล้องกันดี อย่างในวรรคแรกมีคำว่า พะพริ้ม และเพรา ที่สื่อความหมายถึงใบหน้าที่งดงามน่าดูของนางทมยันตี ต่อมาวรรคที่สองมีคำว่า เศร้า ปเบิก และปบาน ที่สื่อความหมายว่านางทมยันตีดูหมองเศร้าไม่แจ่มขึ้นดังก่อน ส่วนวรรคที่สาม

มีคำว่า ชุ่น กับ ชั่น ซึ่งมีความหมายคล้ายกันว่าหม่นมัว ไม่ผ่องใส จิตใจเหี่ยวแห้ง และวรรณคดีที่มีคำที่ล้วนหมายถึงจิตใจที่หม่นหมองทั้งคำว่า มล หมาย ระวัง และระคาย

การใช้ฉันทลักษณ์ในการสื่อถึงสภาพร่างกายและสภาวะทางอารมณ์ของนางทมยันตีในขณะนั้น ถือว่าทำได้ดีในการเลือกใช้คำโดยคำนึงถึงเสียงและความหมายให้สอดคล้องกับเนื้อหา ทำให้ผู้อ่านได้เข้าถึงบรรยากาศแห่งความโศกเศร้าหม่นหมองที่ห่อหุ้มตัวนาง ทั้งที่อยู่ภายในใจและที่แสดงออกมาให้ผู้อื่นเห็นภายนอก

สรคที่ ๕

๑...ยามนฤบาลทั้งหลาย เยื้องกรายเข้าสู่ที่ ล้วนแต่มีรูปสง่า ดังมหาสิงห์
ทรงกำลัง ต่างองค์นั่งลงเหนืออาสน์ อันเขาได้ลาดเรียบร้อย คอยท่าทวยลูกเจ้า
ผู้ผ่านผ้าปิดพิทรวง แต่ละองค์ทรงเครื่องบวร มาลายาภรณ์เพชรพรรณ กอบสุวรรณ
ราชวดี และมีกนกทูลส้าง ต่างกุมสรรพสาตรา อาวุธฤทธิ์คำแหง สมผู้แรงยุทธ
ลำพอง เช่นตะบองคู่มือ บ้างก็ถือพระแสงทอง อันผุดผ่องกุดั่นวาม...

(พระนลคำหลวง, น. ๕๘-๕๙)

๑ งามเหล่ากษัตริย์พมณพงค์	พรองคะอาจอง
ดั่งสิงหะสิงลิขทรง	สุรภาพอนันต์เนื่อง
๑ งามราชวราภรณ์รา	ชยะรามอร่ามเมือง
กนกทูลหิรญรตนเรือง	ผิวแมนก็แมนกัน
๑ งามทรงสุมาลยะมณี	สุรศรีระพีพรรณ
พิศพาหะเปรียบปริมอัน	ปรภาพจะราบลาญ

(พระนลคำฉันท์, น. ๓๐)

เนื้อหาในช่วงนี้ของสรคดังกล่าวเป็นตอนที่บรรดากษัตริย์ทั้งหลายเสด็จมาในพระราชพิธีสุมพรมนางทมยันตี นับว่าเป็นภาพที่แสดงถึงความยิ่งใหญ่อลังการเนื่องจากมีกษัตริย์มากมายจากหลายเมืองมารวมอยู่ ณ ที่แห่งเดียวกันด้วยจุดประสงค์เดียวกันนั่นคือ ปรารถนาจะแต่งงานกับนางทมยันตี ในพระนลคำหลวงใช้คำประพันธ์ประเภทร่าย คำที่ใช้ล้วนแสดงให้เห็นภาพของกษัตริย์ทั้งหลายว่างามแบบมีศักดิ์สง่า มีบุญญาบารมี ดูองอาจเข้มแข็ง ให้ความรู้สึกรู้ว่าเป็นกษัตริย์นักรบที่เก่งกล้าสามารถอย่างการเปรียบว่ากษัตริย์เหล่านี้เสมือนมหาสิงห์ผู้ทรงกำลัง การเน้นพรรณนาให้เห็นภาพกษัตริย์คู่กับศาสตราวุธที่เป็นสัญลักษณ์ของนักรบเพื่อให้ดูน่าเกรงขาม โดยการใช้คำดังนี้ สรรพสาตรา อาวุธ ตะบอง พระแสงทอง รวมทั้งใช้คำที่เสริมสร้างภาพลักษณ์

ของการเป็นกษัตริย์นักรบผู้ยิ่งใหญ่เกรียงไกรได้อย่างชัดเจนอย่างคำว่า รุทธิ์ คำแห่ง
แรง ยุทธ ลำพอง

จะเห็นได้ว่ารายตอนนี้นั้นให้ผู้่านรู้สึกว่บรรดากษัตริย์ทั้งหลายงามสง่าแบบ
กษัตริย์นักรบที่มีความเข้มแข็ง แข็งแกร่ง มากกว่าทรงมีรูปโฉมภายนอกอันงดงาม
เพราะส่วนที่ชมความงามนั้นมีไม่มากเท่า และที่มีอยู่ก็เป็นเพียงการพรรณนาพวก
เครื่องทรงเท่านั้น การเลือกใช้รายในเนื้อหาดังกล่าวจึงช่วยให้ผู้อ่านได้รู้สึกถึงบรรยากาศ
ที่แสดงความขมขลัง ศักดิ์สิทธิ์และแผ่ความงามสง่า

ขณะที่ในพระนลคำฉันท์เป็นคำประพันธ์ประเภทฉันท์ซึ่งแต่งด้วยวสันตดิถี
ฉันท์ ๑๔ ฉันท์ชนิดนี้ถือเป็นฉันท์ที่มีจังหวะลีลาที่ไพเราะสละสลวย เมื่อนำมาใช้
ชมความงามของบรรดากษัตริย์ ก็ช่วยให้กษัตริย์เหล่านั้นดูงดงามยิ่งขึ้นไปอีก ส่วน
การเลือกคำที่มีจังหวะเสียงไพเราะ อย่างเช่น ราชวราภรณ์รา ชยะรามอวาม รตนเรือง
รวมทั้งการใช้คำขึ้นต้นว่า งาม ในฉันท์ทั้ง ๓ บท ก็แสดงให้เห็นว่ากวีต้องการเน้นเรื่อง
ความงามอย่างเด่นชัด ภาพลักษณ์ของกษัตริย์ที่เป็นผลมาจากการเลือกใช้รูปแบบฉันท์
จึงดูงดงามแบบมีบุญญาธิการประดุจองค์เทวดาบนสรวงสวรรค์

สรคที่ ๙

● ระอาโอยด้วยหิวนัก ปมพิักเลือกสิ่งเสวย ไ้บ่เคยจะตกระกำ
จำกินมูลผลาหาร

(พระนลคำหลวง, น.๑๐๕)

● ไหยหิจะหวิหทยเวียน ไหมชุดประดุจพุลพาล
และพระเศียรก็ชมชาน อูระเอียบเคยชาม

(พระนลคำฉันท์, น. ๕๙)

เนื้อหาในช่วงนี้ของสรคดังกล่าวเป็นตอนที่พระนลและนางทมยันตีต้อง
ตกระกำลำบากอยู่ในป่า หลังจากพระนลเล่นสกาแพ้จนเสียบ้านเสียเมืองตลอดจน
สูญเสียทรัพย์สมบัติอื่นๆ จนหมดสิ้น ทั้งสองต้องอดอยากอาหารจนเกิดอาการ
อ่อนระโหยโรยแรงด้วยความหิว ในพระนลคำหลวงใช้คำประเภทรายบอกล่าถึง
สถานการณ์ที่ย่ำแย่ของกษัตริย์สองพระองค์ ระบายทนี้ให้ความรู้สึกว่ทั้งสองรู้สึกหิวโหย
จนต้องร้องคร่ำครวญออกมาอย่างเหนื่อยอ่อน ดังคำว่ ไอย และ ไ้ และบอกให้ทราบ
ต่ออีกว่ทั้งสองต้องจำกินกินพวกลูกไม้ที่อยู่ในป่าเพื่อประทังชีวิต อย่างไรก็ตาม คำ

ที่ใช้ในร่ายยังสื่อความรู้สึกหวได้ไม่ชัดเจนเพียงพอที่จะโน้มน้าวให้ผู้อ่านรู้สึกสงสาร เห็นใจในชะตากรรมของกษัตริย์ทั้งสอง

ขณะที่ในพระนลคำฉันท์ใช้คำประพันธ์ประเภทฉันท์ซึ่งแต่งด้วยวสันตดิลกฉันท์ ๑๔ ฉันท์ชนิดนี้นอกจากจะใช้พรรณนาความงดงามดังที่ได้กล่าวไว้ในตัวอย่างสรรคที่ ๕ แล้ว ยังใช้พรรณนาความรู้สึกต่างๆ ได้อย่างดี ในที่นี้นำมาใช้พรรณนาความทุกข์ทั้งทางกายที่เกิดจากความหวซึ่งทำให้ร่างกายแทบหมดเรี่ยวแรง และความทุกข์ทางจิตใจที่หดหู่เศร้าหมองอย่างที่ไม่เคยประสบมาก่อน กวีสรรคำมาใช้ในฉันท์ได้อย่างเหมาะสมอย่างคำว่า โหย หิว ะ หิว ล้วนเป็นคำที่มีเสียงแผ่วเบาทั้งสิ้น แม้ว่า โหย หิว และหิว มิได้จัดว่าเป็นคำลหุตามคณะของวสันตดิลกฉันท์ก็ตาม แต่เนื่องจากว่าเสียงพยัญชนะ ห เป็นเสียงเสียดแทรกที่เกิดจากฐานกรณ์คือ ช่องระหว่างเส้นเสียง (glottal) ทำให้เสียงที่ออกมามีความแผ่วเบาเช่นเดียวกับเสียงพยัญชนะ ว ที่เป็นเสียงครึ่งสระ (semivowel) ซึ่งถ้าเทียบกับพยัญชนะตัวอื่นๆ แล้วมีเสียงเบากว่า (ยุพา อร่ามกุล, ๒๕๓๒, น. ๒๙) การใช้คำที่มีเสียงแผ่วเบาเช่นนี้สอดคล้องกับเนื้อเรื่องที่ต้องการสื่อให้เห็นว่ากษัตริย์ทั้งสองรู้สึกหวโหยจนไร้เรี่ยวแรงแม้แต่จะพูดเสียงที่เปล่งออกมาจึงต้องแผ่วเบาคล้ายกับคำในฉันท์

ยิ่งเมื่อพิจารณาถึงความหมายของคำที่อยู่ในฉันท์บทนี้แล้ว ยิ่งเห็นได้ชัดเจนว่า กวีสามารถเลือกคำมาใช้ได้อย่างยอดเยี่ยม กล่าวคือ คำว่า โหย หมายถึง อ่อนกำลัง อ่อนใจ คำว่า หิว หมายถึง อยากข้าวอยากน้ำ คำว่า หิว หมายถึง ความรู้สึกเหมือนใจจะขาด คำว่า เวียน น่าจะมาจากอาการเวียนศีรษะที่เป็นอาการแลดูอะไรก็หมุนวนไปหมดซึ่งเกิดจากความหว ต่อจากนั้นก็มีการชมชานซึ่งหมายถึง อาการงมงายไม่รู้เรื่อง เนื่องมาจากการขาดอาหาร ทำให้ไม่มีสารอาหารไปเลี้ยงสมอง ไขมชุด หมายถึง ร่วงโรย ซึ่งเปรียบได้กับกำลังที่ร่วงโรยไป และชาม ซึ่งหมายถึง เสื่อม อ่อน น้อย สื่อให้เห็นว่าทั้งสองพระองค์ไม่เคยประสบความยากลำบากเช่นนี้มาก่อน ตามมาเป็นลำดับ

การเลือกใช้คำโดยคำนึงถึงเสียงให้เหมาะแก่จังหวะของฉันท์และคำนึงถึงความหมายที่สื่อออกมาได้แจ่มแจ้งเป็นลำดับอาการ อารมณ์ ความรู้สึกที่เกิดจากความหวโหยอย่างต่อเนื่อง ผู้อ่านจะรู้สึกสลดรันทดใจไปกับทั้งสองพระองค์ รูปแบบฉันท์ในพระนลคำฉันท์จึงสื่อถึงการเรียกร้องขอความเห็นใจจากผู้อ่านได้มากกว่าร่ายในพระนลคำหลวงที่ทำให้ผู้อ่านเห็นใจอยู่ระดับหนึ่งเท่านั้น

สรรคที่ ๑๐

● ราชากับพันกลับ
วนกลับดุนถุมล
เทื่อใดกลลัดล
หากรักชักจุเชื้อ

เวียนวน กลับแะ
อีกเทื่อ
ใจหาก ไปนา
ท่านไท่ คีนคง ฯ

(พระนลคำหลวง, น. ๑๓๔-๑๓๕)

● หันมนะหัก
หวนมนะไม
● เหจิตหวน
ทุกชะเทวี

จักรไป
ไกลยวดี
ปวนจิตมี
แทบจะประลัย

(พระนลคำฉันท์, น. ๗๕)

เนื้อหาในช่วงนี้ของสรรคดังกล่าวเป็นตอนที่พระนลเกิดความรู้สึกสับสนภายในใจว่าจะทิ้งนางทมยันตีไว้กลางป่าดีหรือไม่ ในพระนลคำหลวงใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงซึ่งเป็นชนิดกลบทตัวพ้นหลัก กลบทชนิดนี้มีลักษณะบังคับคือ ให้ซ้ำคำทำยวรรคแรกกับคำตันวรรคต่อไปทุกวรรคซึ่งมักใช้ในกลอน แต่กรณีของโคลงเป็นการซ้ำคำทำยวรรคหลังกับคำตันวรรคแรกของบาทต่อไปอย่างในคำว่า วน เทื่อ หากลักษณะของโคลงกลบทตัวพ้นหลักสื่อถึงการเวียนไปวนมาเหมือนความคิดความรู้สึกของพระนลในขณะนั้นที่ไม่รู้ว่าจะตัดสินใจอย่างไรดี ใจหนึ่งเป็นห่วงนางทมยันตี แต่อีกใจหนึ่งก็อยากทิ้งนางไปเนื่องด้วยอำนาจของกลที่คลไคลใจพระนลเอาไว้ การใช้โคลงกลบทตัวพ้นหลักในพระนลคำหลวง จึงถือเป็นการเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ได้สอดคล้องกับเนื้อหา และเป็นการเน้นย้ำอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดที่สับสนของพระนลได้เป็นอย่างดี

ขณะที่ในพระนลคำฉันท์เป็นคำประพันธ์ประเภทฉันท์ โดยใช้มาถวญฉันท์ ๘ ซึ่งเป็นฉันท์ที่มีลีลาดำเนินไปอย่างปราดเปรียวว่องไวเหมือนคนวัยหนุ่มสมดังชื่อฉันท์ การเลือกใช้ฉันท์ชนิดนี้นับว่าสอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกสับสนของพระนลในตอนหนึ่งที่คล้ายอารมณ์ของคนวัยหนุ่มที่มักมีอารมณ์ปรวนแปรไม่แน่นอน ประเด็นยวคิดอย่างนั้น ประเด็นยวเปลี่ยนมาคิดอย่างนี้ เห็นได้จากการเลือกใช้คำว่า หัน หัก หวน และ เห ซึ่งนอกจากล้วนมีเสียงพยัญชนะเหมือนกันแล้ว ยังให้ความหมายถึงอาการลังเล ไม่รู้จะทำอย่างไร ตัดสินใจไม่ถูกว่าจะไปหรือไม่ไปดี จนทำให้จิตใจปั่นป่วนเป็นทุกข์

แสนสาหัส เมื่อพิจารณาการใช้รูปแบบที่ต่างกันของทั้งสองเรื่องแล้ว พบว่าทั้งโคลง
กลบทวิวัฒนาการและมาตรฐานกวีนิพนธ์ต่างมีผลให้เกิดความรู้สึกที่ชัดเจนเกี่ยวกับการดัดแปลง
ดัดดัดใจไม่ได้ได้อย่างเด็ดขาดของพระนล

สรุคดีที่ ๑๑

๑...มองทั่วกระหม่อม	ไม่เห็นพระจอม	กษัตริย์	
นางโคกสาหัส	ทุกขวิบัติ	เยาวยอดนารี	โรทร้องเรียกหา ฯ

(พระนลคำหลวง, น. ๑๓๗)

๑ ห้วนเสียวจะเหลียวซ้าย	นลหายปเห็นมา
หวาดเสียวจะเหลียวขวา	ก็ปลบพระทรวงศิลป์
๑ อาดูรออุลย์เดือด	ดูจเล็ดละหลังริน
เผือดพักรับประจักษ์จิน	ตระพรัญยันตราย

(พระนลคำฉันท์, น. ๗๖)

เนื้อหาในช่วงนี้ของสรุคดีดังกล่าวเป็นตอนที่นางทมยันตีตื่นขึ้นมาแล้วไม่เห็น
พระนล นางจึงร้องเรียกหาพระนลด้วยความหวาดหวั่นเพียงลำพังในป่า ในพระนล
คำหลวงใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ซึ่งเป็นกาพย์สุรางคนางค์ ๒๔ กาพย์ชนิดนี้
มักใช้ในการดำเนินเรื่อง การใช้กาพย์ดังกล่าวให้ความรู้สึกว่าเป็นเรื่องดำเนินไปเรื่อยๆ
เริ่มจากนางมองหาสวามีไปทั่วแต่ก็ไม่พบ นางจึงรู้สึกหวาดกลัวไปต่างๆ นานา

ขณะที่ในพระนลคำฉันท์ใช้คำประพันธ์ประเภทฉันท์ โดยใช้ฉันท์ทวิเชียรฉันท
๑๑ ซึ่งเป็นฉันท์ที่มีลีลาในการพรรณนาต่างๆ ในที่นี้เป็นการพรรณนาความเศร้าโศก
ซึ่งสามารถสร้างความสะเทือนอารมณ์แก่ผู้อ่านได้ดี การเลือกใช้คำมาแต่งฉันท์
ก็เหมาะสม กล่าวคือเป็นคำที่มีจังหวะเข้ากับเนื้อหาที่แสดงอารมณ์หวาดหวั่น หวาดกลัว
ของนางทมยันตี โดยเฉพาะวรรคที่ว่า “ห้วนเสียวจะเหลียวซ้าย” และ “หวาดเสียวจะ
เหลียวขวา” ทั้งสองวรรคเป็นวรรคหน้าของแต่ละบาทซึ่งมีบังคับคณะของฉันทคือ มี
คำลหุหนึ่งคำคั่นกลางระหว่างคำครุจำนวน ๒ คู่ การคั่นกลางของคำลหุที่มีเสียงเบา
(จะ) ทำให้เกิดความสมดุลของคำครุที่มีเสียงหนักทั้งสองข้าง (ห้วนเสียว กับ เหลียว
ซ้าย และ หวาดเสียว กับ เหลียวขวา) เหมือนการแบ่งอารมณ์ความรู้สึกเป็นสองช่วง
คือ ความรู้สึกหวาดหวั่นหวาดกลัวที่มาก่อน กับอาการที่จะต้องทำหลังจากหวาดกลัว
คือมองหาพระนล แต่เมื่อมองไปทางซ้ายไม่พบ หันไปทางขวาก็ไม่พบเช่นกัน
ความหวาดกลัวต่างๆ จึงยิ่งโถมทับเข้ามาในจิตใจของนางทมยันตี

นอกจากนี้ก็ยังเล่นสัมผัสในชนิดสัมผัสสระภายในวรรคเดียวกันที่เรียกว่า คำแทรกเคียง (วราภรณ์ บำรุงกุล, ๒๕๓๗, น. ๒๖) อย่างทั้งสองวรรคข้างต้นมีคำว่า เสียว สัมผัสกับ เหลียว โดยมีคำว่า จะแทรกอยู่ตรงกลาง ส่วนในวรรคแรกของบทที่ ๒ เป็นการเล่นคำระหว่าง อาดูร กับ อดูลย์ ที่มีเสียงใกล้เคียงกันและยังสื่อความหมายต่อเนื่องกันด้วยนั่นคือ อาดูร หมายถึง ความเดือดร้อน เจ็บปวดชอกช้ำใจ ส่วนอดูลย์ หมายถึงไม่มีอะไรเท่า เมื่อนำคำทั้งสองมาเรียงต่อกันก็จะได้ทั้งเสียงที่ไพเราะและความหมายที่แสดงอารมณ์ของนางทมยันตีได้อย่างชัดเจนว่า นางรู้สึกเจ็บช้ำระกำใจอย่างมาก ในวรรคที่ ๒ ของบทที่ ๒ ก็ยังเล่นสัมผัสในชนิดสัมผัสพยัญชนะที่เรียกว่า คำเทียบคู่ คือมีสัมผัสติดกัน ๓ คำ (วราภรณ์ บำรุงกุล, ๒๕๓๗, น. ๒๖) คือคำว่า เลือด ละ และหลัง ซึ่งสื่อถึงอารมณ์ของนางทมยันตีว่า นางรู้สึกเจ็บปวดใจจนเหมือนเลือดจะไหลออกมาจากร่าง คำว่า เลือด ที่มีเสียงหนักแน่นสื่อถึงอารมณ์เดือดร้อนใจ ต่อมาความเดือดร้อนใจนั้นกำลังถูกปลดปล่อยออกมาทีละน้อยๆ แต่ต่อเนื่องไม่ขาดสาย เห็นได้จากคำว่า ละ และหลัง รวมทั้งคำว่า ริน ที่ตามมา

การเลือกคำมาใช้ให้ตรงกับคณะของฉันท์และยังมีการเล่นเสียงคำให้ได้ทั้งความไพเราะและสื่ออารมณ์ได้ดียิ่งในตอนนี้ ล้วนช่วยให้เห็นภาพอย่างชัดเจนว่านางทมยันตีรู้สึกหวาดกลัวอย่างยิ่งที่ต้องอยู่เพียงลำพังท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่น่าประหลาดพิสดาร เมื่อเปรียบเทียบกันแล้วจะเห็นว่ากาพย์สุรางคนางค์ในพระนลคำหลวงเป็นการบอกเล่าเรื่องแบบธรรมดา อาจพรรณนาความโศกเศร้าบ้าง หากไม่เด่นชัดเท่ากับอินทวิเชียรฉันท์ในพระนลคำฉันท์ที่มีจังหวะของฉันท์ช่วยเสริมอารมณ์ให้เด่นชัดขึ้นและยังมีการเล่นคำด้วยวิธีต่างๆ อีกด้วย

สรคที่ ๑๔

● ฝ่ายนลบดี จากทมยันตี มีจิตรำวราญ ทุกขร้อนรอนทรวง
 เปนห่วงเยาวมาลย์ รีบเข้าไพรสถานท์ เพื่อตัดอาไลย

(พระนลคำหลวง, น. ๒๔๑)

● อักข่วนป่วนปั่นหวนไหว หวนหวนดวงใจ
 เดียวเจ้าจะดันดงเดิร

(พระนลคำฉันท์, น. ๑๑๔)

เนื้อหาในช่วงนี้ของวรรคดังกล่าวเป็นตอนหลังจากที่พระนลตัดสินใจทิ้งนางทมยันตีไว้กลางป่าแล้วก็เกิดความรู้สึกห่วงหาอาลัยนางอย่างยิ่ง ในพระนลคำหลวงเป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์ โดยใช้กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ ซึ่งใช้สำหรับดำเนินเรื่อง จะเห็นได้ว่า การใช้กาพย์ทำให้เรื่องดำเนินไปค่อนข้างเร็ว แม้กระทั่งตอนที่พระนลคิดเป็นห่วงนางทมยันตีก็ไม่มีเวลามาพรวรรณนาอะไรมาก ได้แต่บอกให้ทราบเพียงว่าเป็นห่วงเท่านั้น และหลังจากเป็นห่วงนางอยู่ชั่วครู่หนึ่ง พระนลก็รีบเข้าป่าเพื่อเดินทางต่อไป ทำให้ผู้อ่านรู้สึกว่าการดำเนินเรื่องที่กำลังคล้อยตามเรื่องสะดุดลงกลางคัน สังเกตได้ว่าคำที่ใช้ในกาพย์สุรางคนางค์นั้นมีน้ำหนักไม่มาก จึงต้องใช้คำจำนวนมากจึงจะสื่อถึงอารมณ์ของพระนลได้ ได้แก่ คำว่า ร้าว ราว ราษฎร์ ร้อน รอน และ ห่วง

ส่วนพระนลคำฉันท์ก็เป็นคำประพันธ์ประเภทกาพย์แต่ต่างชนิดกัน คือเป็นกาพย์ฉบัง ๑๖ ถึงแม้เป็นกาพย์ทั้งคู่ แต่ความรู้สึกที่ได้จากกาพย์บังในตอนนี้กลับแตกต่างจากกาพย์สุรางคนางค์ คือผู้อ่านจะมีอารมณ์คล้อยตามเรื่องได้อย่างต่อเนื่อง และกลมกลืนกว่าการพรรณนาด้วยกาพย์สุรางคนางค์ สิ่งสำคัญประการแรกคือกาพย์ฉบังมีการเล่นสัมผัสในชนิดสัมผัสพยัญชนะสองคำแบบที่เรียกว่า คำคู่ ซึ่งทำให้เสียงไพเราะยิ่งขึ้น อย่างคำว่า อักอ้วน ปวนปั่น ห้วนไหว หวนห่วง และในวรรคสุดท้ายก็ยังเล่นสัมผัสพยัญชนะแบบคำเทียบคู่ที่มีสัมผัสชิดกัน ๓ คำ คือคำว่าดัน ดง และ เติร ถึงแม้กาพย์จะมีลูกเล่นไม่มากเท่ากับฉันท์ แต่ก็ยังสามารถนำวิธีเล่นสัมผัสในมาทำให้เนื้อเรื่องตอนนี้มีสีสันที่ดึงดูดความสนใจจากผู้อ่านได้ดี

อีกประการหนึ่งคือ เมื่อพิจารณาความหมายของคำต่างๆ ที่กวีเลือกมาใช้ จะพบว่า เป็นคำที่เหมาะสมสอดคล้องกันดี อย่างในวรรคแรกของกาพย์ มีคำว่า อักอ้วน ซึ่งหมายถึง กลุ้มใจ คำว่า ปวนปั่น ซึ่งหมายถึง วุ่นวาย หันหวน คำว่า ห้วนไหว ซึ่งหมายถึง ลั่น สะเทือน ในที่นี้คือ สะเทือนใจ ส่วนในวรรคที่สองมีคำว่า หวน ซึ่งหมายถึง กลับ ย้อน และคำว่า ห่วง ซึ่งหมายถึง เป็นกังวล พะวง เมื่อรวมกันก็หมายถึง กลับมารู้สึกเป็นห่วงอีก คำเหล่านี้ล้วนสื่อถึงอารมณ์ความรู้สึกเป็นห่วงเป็นใยที่ลึกซึ้งของพระนลซึ่งมีต่อนางทมยันตี จะเห็นได้ว่า ถึงแม้พระนลคำฉันท์จะใช้คำจำนวนมากในการสื่ออารมณ์ความรู้สึกไม่ต่างกับในพระนลคำหลวง แต่กาพย์ฉบังในพระนลคำฉันท์ประกอบด้วยคำที่ให้ประโยชน์ได้ทั้งด้านเสียงที่ไพเราะ และด้านความหมายที่เหมาะสมสอดคล้องกันเป็นอย่างดี

สรรคที่ ๑๕

๑ ครั้นเห็นพญา นาคะราชา อันตรธาน
จึงนลรัตน์ นิษฏูบาล รีบดำเนินผ่าน อรัณยวา

(พระนลคำหลวง, น. ๒๕๕)

๑ ควายกระต่ายกระแตก็แล้กระเจิง กระจงก็พลัดกระจัดกระเจิง
กระจายหนี

๑ เหลือมกั้เลื่อยและรัดกระหวัดขึ้น กระรอกและลิงกระทิงก็มี
ก็มากครัน

๑ นลดำเนินระเขินศิรอรัญ สดลสถานลหอนันต์
อเนกมี

(พระนลคำฉันท์, น. ๑๒๓)

เนื้อหาในช่วงนี้ของสรรคดังกล่าวเป็นตอนที่พระนลเดินทางผ่านป่าเพื่อไปยังเมืองของท้าวฤตบุรณ การใช้รูปแบบคำประพันธ์ในพระนลคำหลวงเป็นกาพย์สุรางคนางค์ ๒๘ ซึ่งมีลีลาเหมาะแก่ความต้องการให้เรื่องดำเนินอย่างรวดเร็วในพระนลคำหลวงจึงบอกเพียงว่าเมื่อพระยานาคอันตรธานไปแล้ว พระนลก็รีบเดินทางทันที ขณะที่ในพระนลคำฉันท์ใช้คำประพันธ์ประเภทฉันท์ โดยใช้อิทธิสังฉันท์ ๒๐ ซึ่งมีลีลาเหมาะแก่เนื้อหาที่กำลังตื่นเต้น ตื่นตระหนกตกใจ อะอะตังตัง (วราภรณ์ บำรุงกุล, ๒๕๓๗, น. ๑๔๘) ก็วิสามารถสรรคำมาใช้ในฉันท์ได้อย่างเหมาะสมทั้งด้านเสียงและความหมาย โดยเล่นเสียงคำที่เป็นชื่อของสัตว์กับเสียงคำที่เป็นกิริยาอาการอย่างคำว่ากระต่าย กระแต และกระเซิงในวรรคแรกของบทแรก คำว่า กระจง กระจัด กระเจิง และกระจายในวรรคที่สองของบทแรก และคำว่า กระหวัด กระรอก และกระทิงในบทที่สอง

การใช้อิทธิสังฉันท์ในการพรรณนาถึงสิ่งสารพัดที่กำลังเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วเนื่องด้วยความตื่นตระหนกนั้น ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพป่าที่ละลานตา น่าตื่นตาตื่นใจกว่าการเดินทางผ่านป่าไปอย่างรวดเร็วแบบไม่มีอะไรเกิดขึ้นอย่างการใช้กาพย์ในพระนลคำหลวง อาจกล่าวได้ว่าการเลือกใช้รูปแบบฉันท์เพื่อต่อการพรรณนาเนื้อหาได้มากขึ้นและเมื่อพรรณนาได้มากขึ้นแล้ว ย่อมทำให้เนื้อเรื่อน่าสนใจยิ่งขึ้นตามลำดับ

สรรคที่ ๑๖

● คู่เคียงสมคู่เมื่อ
อายุเท่ากันกอปร
ในรัชสิดวรกัน
นางก็ควรแก่ราช

ศีลธรรม สมานา
อภิชาติ
กับหน่อ วิทรรณ
เกียรติก้องเมทนี

(พระนลคำหลวง, น. ๒๘๑)

● ใครอื่นไม่ควรคู่
เรอศักดิ์เสมอ

พระพญพระภุ
อรศักดิ์เสมอ

(พระนลคำฉันท์, น. ๑๓๒)

เนื้อหาในช่วงนี้ของสรรคดังกล่าวเป็นตอนที่พราหมณ์ชื่อ สุเทพ เทียวตามหา นางทมยันตีกับพระนล ตามที่ท้าวภิมะได้เสนอจะให้รางวัลอย่างงามแก่ผู้ต้องหาทั้งสองพบ พราหมณ์สุเทพได้พบนางทมยันตีแล้วคิดไตรตรองว่านางกับพระนลเป็นคู่ที่เหมาะสมกัน ยิ่งนัก ในพระนลคำหลวงใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงซึ่งเป็นโคลงสี่สุภาพบรรยายความ เกี่ยวกับความคู่ควรกันของกษัตริย์ทั้งสอง

เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับอินทวิเชียรฉันทิในพระนลคำฉันท์แล้ว จะเห็นได้ว่า ในอินทวิเชียรฉันทิเป็นการเลือกใช้คำเพียงไม่กี่คำมาวางสลับตำแหน่งกันแล้วได้ ความหมายที่ลงตัวพอดี อย่างคำในวรรคหน้ากับวรรคหลังของบาทที่ ๒ คือคำว่า เธอ ศักดิ์ เสมอ และอร นับเป็นวิธีที่ไม่ยากแต่สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจและเข้าถึงเนื้อหา ที่ผู้ประพันธ์ต้องการสื่อออกมาได้อย่างดี

สรรคที่ ๒๑

● รถเลื่อนเคลื่อนไปในวิถี
พอเวลาสายยันต์วันลง

สดศรีวิไลยราชวงศ์

ก็ถึงตรงหน้าวิทรรณเวียงไชย ๙ ๒ คำ ๙

(พระนลคำหลวง, น. ๓๕๕)

● นลเร่งรถแล่น
ธวัชจรดิน

หะแก้วนพลสิน

ดูจพายุกระพือ

(พระนลคำฉันท์, น. ๑๖๗)

เนื้อหาในช่วงนี้ของสรรคดังกล่าวเป็นตอนที่พระนลในร่างของวาทูกำหนดหน้าที เป็นสารถีให้ท้าวฤตบุรณ เพื่อเดินทางไปยังเมืองวิทรรณให้ทันพระราชพิธีสมุพ

นางทมยันตี ในพระนลคำหลวงเป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนชนิดกลอนบทละคร ทำให้การดำเนินเรื่องค่อนข้างรวบรัดเพียงแค่ว่าเกิดอะไรขึ้นเท่านั้น

ขณะที่พระนลคำฉันท์ใช้คำประพันธ์ประเภทฉันทนิพนธ์ชนิดโตฏกฉันท ๑๒ โตฏกฉันท เป็นฉันทที่มีลีลากระชั้น เหมาะสำหรับเนื้อหาที่มีความคึกคัก คึกคะนอง น่าสนุกสนาน (วราภรณ์ บำรุงกุล, ๒๕๓๗, น. ๑๔๘) เนื่องจากโตฏกฉันทมีคำครูลหุเป็น สะ คณะ ที่ประกอบด้วยคำลหุ ๒ คำ และคำครุ ๑ คำ การที่มีคำลหุซึ่งมีสำเนียงสั้นและเร็วกว่าคำครุ ลีลาจึงหะของเนื้อเรื่องช่วงนี้จึงสื่อถึงความรวดเร็ว กระชับฉับไว ซึ่งถือว่าเหมาะสมกับตอนที่พระนลขับร่ายด้วยความรวดเร็วไวปานพายุ ผู้อ่านก็จะได้เห็น ภาพความรวดเร็วไวเป็นสีสันของเนื้อเรื่องในตอนนี

สรคที่ ๒๔

● เธอตรัสว่าจะถนอมกล่อมเกลี้ยง	บำรุงเลี้ยงมิให้อนาได้
อันพระวาจาลัดยซึ่งตรัสไว้	โฉมมาหายไปไม่คงทน...ฯ

(พระนลคำหลวง, น. ๓๙๓)

● ก็ไหนเล่ากถาลัดย	เสนหัดละอวยเออ
ก็ไหนเล่าจะบำเรอ	พระนางน้องล่ายงโย
● ก็ไหนเล่านิษัณณ	พระนลคลาดพระนางโคไล
ก็ไหนเล่ารินทรโอ	ศวรยขึ้นป็นนครอง

(พระนลคำฉันท์, น. ๑๙๙)

เนื้อหาในช่วงนี้ของสรคดังกล่าวเป็นตอนที่นางทมยันตีตัดพ้อต่อว่าพระนลผู้ยังอยู่ในร่างของวาทูด้วยความน้อยพระทัยว่า ทั้งๆ ที่พระนลเคยตั้งสัตย์เอาไว้ว่า จะไม่ทอดทิ้งนางไป แต่แล้วกลับปล่อยนางทิ้งไว้เพียงลำพังกลางป่า ในพระนลคำหลวงเป็นคำประพันธ์ประเภทกลอนชนิดกลอนเสภา เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพระนลคำฉันท์ที่ใช้กฤษณคยาตฉันท ๑๒ อันเป็นฉันทที่มีลีลาประดุจนาครเลื้อย ซึ่งเหมาะแก่เนื้อหาที่เป็นการตัดพ้อต่อว่า (วราภรณ์ บำรุงกุล, ๒๕๓๗, น. ๑๔๘) จะเห็นได้ว่าพระนลคำฉันท์แสดงอารมณ์น้อยพระทัยของนางทมยันตีได้ดีกว่าพระนลคำหลวง โดยเฉพาะการเน้นวลีที่ว่า “ก็ไหนเล่า” ซึ่งแผ่งน้ำเสียงของความน้อยใจได้เต็มเปี่ยม

ตามที่ได้ยกตัวอย่างสรคต่างๆ ที่น่าสนใจของทั้งพระนลคำหลวงและพระนลคำฉันท์ ที่มีเนื้อหาเดียวกัน แต่ต่างกันที่รูปแบบของคำประพันธ์มาแล้วนั้น ส่วนแสดงให้เห็นว่ารูปแบบมีอิทธิพลต่อความประทับใจในเนื้อหาของเรื่อง กล่าวคือ เรื่องซึ่งมีเนื้อหาเดียวกันแต่เลือกใช้